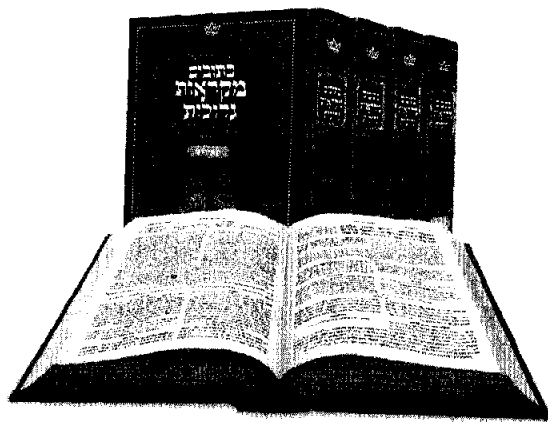

מהדורת צוקער

כתובים מקראות גדולות

איוב

ארטסקרול-מסורה

❖ רשימת המפרשים וההוספות המופיעים במהדורה זו ❖

- ❖ **נוסח המקרא**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה רפ"ד-רפ"ה, ומוגה על פי המסורה (כדפוס ויניציאה ובכתבייד מדוייקים) ועל פי מנחת שי.
- ❖ **תרגום**, על פי דפוס ראשון (ויניציאה, רע"ח), ומוגה על פי ששה כתבייד מדוייקים.
- ❖ **פירוש רש"י**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה ש"ח, ועם תיקונים והוספת קטעים [בסוגריים] מכמה כתבייד מדוייקים, וקטעים נוספים [בסוגריים, באותיות מוקטנות] מדפוס לובלין ודפוס ורשא. מלים או קטעים המופיעים בדפוס ויניציאה ואינם נמצאים בכתבי היד סומנו בסוגריים מזוותים <>. **תשלום רש"י** [שהוא פירוש הרשב"ם], מפרק מ פסוק ה ואילך, מתוך דפוס ויניציאה הנ"ל, עם תיקונים על פי כתבייד הנ"ל.
- ❖ **פירוש מהר"י קרא**, מהדורת ארנז, ירושלים תשמ"ט. [תודתנו נתונה להנהלת מוסד הרב קוק בירושלים על שהרשו לנו להשתמש בספר זה].
- ❖ **פירוש רשב"ם**, מהדורת יפת, ירושלים תש"ס. [תודתנו נתונה להוצאת מאגנס בירושלים על שהרשו לנו להשתמש בספר זה].
- ❖ **פירוש אבן עזרא**, על פי דפוס ראשון, מקראות גדולות דפוס ויניציאה (רפ"ה), ודפוס ויניציאה ש"ז, ומוגה על פי שלשה כתבייד.
- ❖ **פירוש רבנו יוסף קמחי**, מתוך ספר תקות אנוש לרב ישראל שווארץ, ברלין תרכ"ח, ומוגה על פי ארבעה כתבייד. בסוגריים הוספנו "נוסח ב" [שהוא כנראה מהדורה שניה של הפירוש] מתוך מהדורת עפשטיין (פריס, תרג"ח) עם הוספות רבות מתוך כתבייד.
- ❖ **פירוש רבנו משה קמחי**, מתוך ספר תקות אנוש הנ"ל, ומוגה על פי כתבייד.
- ❖ **ליקוטי הרד"ק**, מתוך פירושיו למקרא, ספר השרשים וספר המכלול. קטע שלא סומן מקורו לקוח מתוך ספר תקות אנוש הנ"ל.
- ❖ **פירוש הר"י**, על פי ששה כתבייד מדוייקים.
- ❖ **מעין גנים** לרבנו שמואל מסנות, מהדורת בובר, ברלין תרנ"ט, עם הוספות רבות מכתב-היד.
- ❖ **פירוש הרמב"ן**, מהדורת הרב יהודה ליב פרידמן, הוצאת פלדהיים, ירושלים תשע"ח. [תודתנו נתונה למהדיר על שהרשה לנו להשתמש בספרו].
- ❖ **פירוש הרלב"ג**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה (נאפולי רמ"ז), ומוגה על פי שלשה כתבייד מדוייקים.
- ❖ **משפט צדק לרבנו עובדיה ספורנו**, על פי דפוס ראשון, ויניציאה שמ"ט-ש"ג, ומוגה על פי שלשה כתבייד.
- ❖ **פירוש מהר"ל מפראג**, מהדורת הרב מנחם מענדל ברייאר, הוצאת מישרים, ירושלים תשנ"ב, עם ציונים נוספים. [תודתנו נתונה ליורשי המחבר, כ"ק ארמור מבויאן שליט"א ואחיו ר' יגאל נר"ו, על שהרשו לנו להשתמש בספר זה].
- ❖ **מנחת שי**, לרבי ידידיה שלמה רפאל נורצי, על פי דפוס ראשון, מנטובה תקי"ב-תקי"ד, ומוגה על פי כתב ידו של המחבר. תודתנו נתונה לספרייה הבריתית בלונדון על שהרשו לנו להשתמש בכתב היד. [בדיבורי המתחיל של הפירוש הדגשנו (באותיות גדולות) את המלה שהמחבר בעצמו מציין שעליה דבריו מוסבים].
- ❖ **ביאורי הגר"א**, על פי דבר אליהו דפוס ורשא תרי"ד, ודפוס וילנא תרל"ה, וליקוטי הגר"א לרבי שמואל קליינרמאן (ירושלים תשכ"ג).
- ❖ **חומת אנך** להחיד"א, על פי דפוס ראשון, פיסא תקס"ג.
- ❖ **מצודת דוד ומצודת ציון**, לרבי יחיאל הלל אלטשולר, על פי דפוס ראשון (השלם), ליוורנו תק"מ-תקמ"ב, עם הוספת קטעים [בסוגריים] על פי דפוס הורווא תק"פ, ועם תיקוני שגיאות על פי דפוסים מאוחרים.
- ❖ **פירוש מלבי"ם**, על פי דפוס וילנא תרנ"א.

ועל כל אלה הוספנו שלשה מדורים חדשים:

- א. **ליקוטי ש"ס ומדרשי התנאים**, והוא המאמרים הנמצאים בש"ס בבלי וירושלמי (ומסכתות מנוונות) ומדרשי התנאים המפורשים למסופי
- ב. **בעל הטורים**, והוא ליקוט קטעים מספר בעל
- היוצאות על המורה לרבנו יעקב בן אשר

❖ **נוסח המקרא**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה רפ"ד-רפ"ה, ומוגה על פי המסורה (ברפוס ויניציאה ובכתבייד מדוייקים) ועל פי מנחת שי.

❖ **תרגום**, על פי רפוס ראשון (ויניציאה, רע"ח), ומוגה על פי ששה כתבייד מדוייקים.

❖ **פירוש רש"י**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה ש"ח, ועם תיקונים והוספת קטעים [בסוגריים] מכמה כתבייד מדוייקים, וקטעים נוספים [בסוגריים, באותיות מוקטנות] מדפוס לובלין ודפוס ורשא. מלים או קטעים המופיעים בדפוס ויניציאה ואינם נמצאים בכתבי היד סומנו בסוגריים מזוותים < >. **תשלום רש"י** [שהוא פירוש הרשב"ם], מפרק מ פסוק ה ואילך, מתוך דפוס ויניציאה הנ"ל, עם תיקונים על פי כתבייד הנ"ל.

❖ **פירוש מהר"י קרא**, מהדורת ארנד, ירושלים תשמ"ט. [תורתנו נתונה להנהלת מוסד הרב קוק בירושלים על שהרשו לנו להשתמש בספר זה].

❖ **פירוש רשב"ם**, מהדורת יפת, ירושלים תש"ס. [תורתנו נתונה להוצאת מאגנס בירושלים על שהרשו לנו להשתמש בספר זה].

❖ **פירוש אבן עזרא**, על פי דפוס ראשון, מקראות גדולות דפוס ויניציאה (רפ"ה), ודפוס ויניציאה ש"ז, ומוגה על פי שלשה כתבייד.

❖ **פירוש רבנו יוסף קמחי**, מתוך ספר תקות אנוש לרב ישראל שווארץ, ברלין תרכ"ח, ומוגה על פי ארבעה כתבייד. בסוגריים הוספנו "נוסח ב" [שהוא כנראה מהדורה שניה של הפירוש] מתוך מהדורת עפשטיין (פריס, תרנ"ח) עם הוספות רבות מתוך כתבייד.

❖ **פירוש רבנו משה קמחי**, מתוך ספר תקות אנוש הנ"ל, ומוגה על פי כתבייד.

❖ **ליקוטי הרד"ק**, מתוך פירושיו למקרא, ספר השרשים וספר המכלול. קטע שלא סומן מקורו לקוח מתוך ספר תקות אנוש הנ"ל.

❖ **מירוש הר"ד**, על פי ששה כתבייד מדוייקים.

❖ **מעין גנים** לרבנו שמואל מסנות, מהדורת בובר, ברלין תרנ"ט, עם הוספות רבות מכתבייד.

❖ **פירוש הרמב"ן**, מהדורת הרב יהודה ליב פרידמן, הוצאת פלדהיים, ירושלים תשע"ח. [תורתנו נתונה למהדיר על שהרשה לנו להשתמש בספרו].

❖ **פירוש הרלב"ג**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה (נאפולי רמ"ז), ומוגה על פי שלשה כתבייד מדוייקים.

❖ **משפט צדק לרבנו עובדיה ספורנו**, על פי דפוס ראשון, ויניציאה שמי"ט-ש"ג, ומוגה על פי שלשה כתבייד.

❖ **פירושי מהר"ל מפראג**, מהדורת הרב מנחם מענדל ברייאר, הוצאת מישרים, ירושלים תשנ"ב, עם ציונים נוספים. [תורתנו נתונה ליורשי המחבר, כ"ק אדמו"ר מבויאן שליט"א ואחיו ר' יגאל נר"ו, על שהרשו לנו להשתמש בספר זה].

❖ **מנחת שי**, לרבי ידידיה שלמה רפאל נורצי, על פי דפוס ראשון, מנטובה תק"ב-תק"ד, ומוגה על פי כתב ידו של המחבר. תורתנו נתונה לספרייה הבריטית בלונדון על שהרשו לנו להשתמש בכתב היד. [בדיבורי המתחיל של הפירוש הדגשנו (באותיות גדולות) את המלה שהמחבר בעצמו מציין שעליה דבריו מוסבים].

❖ **ביאורי הגר"א**, על פי דבר אליהו דפוס ורשא תרי"ד, ודפוס וילנא תרל"ה, וליקוטי הגר"א לרבי שמואל קליינרמאן (ירושלים תשכ"ג).

❖ **חומת אנך** להחיד"א, על פי דפוס ראשון, פיסא תקס"ג.

❖ **מצודת דוד ומצודת ציון**, לרבי יחיאל הלל אלטשולר, על פי דפוס ראשון (השלם), ליורנו תק"מ-תקמ"ב, עם הוספת קטעים [בסוגריים] על פי דפוס הורודנא תק"פ, ועם תיקוני שגיאות על פי דפוסים מאוחרים.

❖ **פירוש מלבי"ם**, על פי דפוס וילנא תרנ"א.

ועל כל אלה הוספנו שלשה מדורים חדשים:

- א. **ליקוטי ש"ס ומדרשי התנאים**, והוא המאמרים הנמצאים בש"ס בבלי וירושלמי (ומסכתות קטנות) ומדרשי התנאים הקשורים לפסוקי המקרא, בצורה תמציתית וקולעת, ועם מלות
- ב. **בעל הטורים**, והוא ליקוט קטעים מספר בעל הטורים על התורה לרבנו יעקב בן אשר הקשורים לפסוקי נביאים וכתובים.
- הסבר קצרות בסוגריים להבנת דברי חכמינו ד"ל.

הקדמות המפרשים

- ג. שפתי זקנים, והוא לקט ספרי המפרשים לרש"י על נביאים וכתובים, ערוכים לפי סדר דברי רש"י, על פי דרכו של ספר שפתי חכמים על התורה. ואלו הם:
- שם אפרים לרבי אפרים זלמן מרגליות, מונקאטש תרע"ג.

- נסיונות אברהם לרבי אברהם לוריא, וילנא תקפ"א.
- עטרת צבי לרבי יעקב מירר, וילנא-הורודנא תקצ"ד.
- שפת אמת לרבי יצחק אייזיק מזלאטשוב, לבוב תרכ"א.

[השמטנו מספרים אלו את מה שהגיהו בדברי רש"י, באותם המקרים שהגירסא שלפנינו כבר מתוקנת].

בתחילת הספר הוספנו מאמרים אלו:

- כללי טעמי אמ"ת מתוך הקדמת מנחת שי לכתובים.
- שני מאמרים מתוך ספר תהלים לרבי וואלף היידנהיים, רעדלהיים תקפ"ה.
- מאמר על טעמי אמ"ת מתוך סדור עבודת ישראל לרבי יצחק (זליגמן) בער, רעדלהיים תרכ"ט.

בסוף הספר הוספנו פירושים אלו:

- פירוש הרמב"ן, מתוך שער הגמול (בספרו תורת האדם), על פי ספר "שער הגמול" מנוקד ומבואר על פי כתבי-יד מאת הרב דוד אהרן סופר, ירושלים תש"ס. [תודתנו נתונה למנהיג על שדרשה לנו להשתמש בספרו].
- פירוש רבנו בחיי, מתוך ספרו כד הקמח דרוש "השגחה", על פי הדפוס הראשון (קושטא רע"ה) והשני (ויניציאה ש"ז), ומוגה על פי כתבי-יד מדוייק.
- קיצור רלב"ג לאיוב [כנראה מאת הרלב"ג בעצמו], על פי כתבי-יד.

הקדמות המפרשים

- הקדמת אבן עזרא
- הקדמת רבי יוסף קמחי
- הקדמת רבי משה קמחי
- הקדמת רמב"ן
- הקדמת רלב"ג
- הקדמת ספורנו
- הקדמת מלבי"ם

- מתוך הקדמת מנחת שי לכתובים
- שני מאמרים לרבי וואלף היידנהיים
- מאמר על טעמי אמ"ת לרבי יצחק (זעליגמן) בער

הקדמת אבן עזרא

תנו כבוד לאל נורא,
והוא נשגב בחקמתו,
ונה פירוש בסוד איוב,
לאברהם בנו מאיר,
ברומא חברו בלשון אבותינו
היותו לעטרת הוד,
והוא רואה ולא נרא,
ונרכו לאנוש הורה,
כדרך טעמי תורה,
ספרדי בנו עזרא,
נאם קצרה,
ולצפירה מפוארה.

אמר אברהם: בעבור היות כל נברא בראוי מוש ומאין, נמצא עמו חסרונו, וחסרון העליונים בתנועות קנוד המועק, לא בעצמם ולא בתבניתם, וחסרון השכל בתבניתו לא בעצמו, וחסרון התחתיים בעצם ובתבנית, ואת סבת התלאות הקורות לנשמה ולגוף, או לשניהם, או לעושר ולבנים ולנשים ולחברים, והכל במקסר במשקל, בגזירת האחד אשר אין לו ראשית ואין שני לו, על כן אמרו אנשי שקול הנעת (עיין הקדמת רב סעדיה גאון), כי התוכחות הבאות על בן אדם, יש מהן ליסר אותו, בעניין "היזכר במקאוב על משקבו" (לחלו לג. יט), ויש מהן למעשה רע שעשה עד

מחלה, ישקוהו משקה לשמור מתכונת בריאות גופו, ויש תוכחות לקבל שקר, וסבות היותם רבות, ואיוב הצדיק העיד הנביא (עיין יחזקאל יד, יד-כ) עליו שקרה יחיד בדורו בצדקתו, ותוכחותיו לא היו על מעשה רע או תגרת מעשה:

וכאשר הואלתי לפרש ספר איוב, הוצרכתי לפרש בתחלה כל המלות, והרוב [נ"א: והדבר] בענינים הקשים, כי רובי פירושי הקדמונים בספר הזה אינם על דקדוק הלשון, ויש מהם על דרך דרש, ואסר שאשלים לבאר כל מה שהזכרתי אפרש עיקר הענין בכל יוצען איוב" או אחד מסבריו, וכלל אומר, כי אליהוא היה חכם

9

שב"ם

לא עָרָה. לְשׁוֹן כְּפֹל. עָרָה תְּרַגְּמוּ שֶׁל סָר, דְּשִׁטּוּלִיט בְּלַעֲיוֹ.

(ח) לא הקריכוהו בני שחץ. גם חיה רעה לא עברה ביניהם. הקריכוהו, לשון דרך ואורח:

(ט) **בַּחֲלָמִישׁ שָׁלַח יְהוָה** בְּצֹר הַחֲלָמִישׁ שִׁקְיָיו וְיֹשְׁבֵינָהּ, שָׁלַח יְהוָה וְהָפַךְ הָרִים שְׁלָלָם מִמָּטָה לְמַעְלָה, דְּבָתִּיב (עֵינִי בִּרְאשִׁית יט, כה) "וַיִּהְיֶה אֵת כָּל הָעָרִים הָאֵלֶּה וְאֵת כָּל הַכֶּכֶר וְאֵת כָּל יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְח הָאֲדָמָה". וְכֵן אָמְרוּ רַבּוּהֵינוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּא (נא, ד) חֲמֶשֶׁת בְּרָכִיּוֹן הִלְלוּ עַל צֹר אַחֵר הָיוּ יוֹשְׁבֵינָהּ:

בין גנים

דָּבָר אַחֵר, בַּחֲלֻמִּישׁ, רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן נַחֲמָן אָמַר: חֲמֵשׁ בְּרָפִים הִלָּלוּ, בְּלוֹמַר סְדוּם וְחִבְרוֹתֶיהָ, הֵיוּ יוֹשְׁבוֹת עַל צֶד אֶתָּה, שְׁלַח הַמַּלְאָךְ אֶת יָדוֹ וְהַפְּכוּ, הָאֵל הוּא דִּבְתִּיב בַּחֲלֻמִּישׁ שְׁלַח וְגו':

דת ציון

(ח) הדריוכותו. ענין צערה והלוקה, והוא מלשון דרר: שחץ. ענין גאות, וכן 'מלך על כל בני שחץ' (להלן מא. כו), ויבדקני רז"ל אנשי ירושלים אנשי שחץ הן (שבת סב:). צדה. עבר, וכן 'ער גרם' (לעיל כה, ה); (ט) בחלמיש. בצור חזק, ולפי שלא יפול לשון חלמיש אלא על הצור אמר חלמיש מבלי זכר צור, וכן 'חלמיש למעיניו מים' (תהלים קיד, ח).

קוטי ש"ס ומדרשי התנאים

(ט) בחלמיש שלח ידו הפך משרש הרים. * והיו מתאבק בצפר רגליהם, זה רבי עקיבא, שבקש ללמוד תורה... [אמר:] אלך ואלמוד פרשה אחת מן התורה. הלך לו לבית הספר והתחיל קורא בלוח, הוא ובנו. למד מקרא וסגנום ומדרש, הלכות ואגדות, שיחיו ומשלים. הכל למד. היה רבי שמעון בן מנסיקה אומר: משל למה הדבר דומה? לסתת שהיה יושב בצד הקר, אמרו לו: מה את עושה כאן. אמר להם: מבקש אני לעקרו. אמרו לו: ויכול אתה? אמר להם: הן. התחיל מסתת אבנים סקטנים ומשליכן לידו. ראה אבן אחת גדולה, נתן תחמיה צפורן של ברנל והשליכה לידו. ראה אחרת גדולה מזה, נתן תחמיה צפורן של ברנל והשליכה לידו. אמרו לו: יחא לך, אין לך מקומך, שנאמר "בחלמיש שלח ידו הפך משרש הרים" (בבא בתרא דרכי נוסח סו: יב:).

ו) **בַּחֲלָמִישׁ**. [כְּמוֹ] "מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ" (דברים ח, טו), מִצּוֹר הַחֲזָק (התקוף ... וְלֹא יִפֹּל בְּלִי יָבָר צוֹר בַּחֲלָמִישׁ) (ערך חלמש):

בני יוסף קמחי

ב'י משה

דלב

ת זמן

מדינת

יה הנבחר

הקשר בין שני המישורים הוא שיש להם את אותו המישור המשותף. המישור המשותף הוא המישור שבו נמצאים כל הנקודות של שני המישורים. המישור המשותף הוא המישור שבו נמצאים כל הנקודות של שני המישורים.

ג. התפתחות שי

(ח) לא הִדְרִיכֻהוּ. בְּמִסְרֹת כְּתוּבוֹת יָד: ב', חֹד חֶסֶר וְנֹחַ מֵלֶא, וְסִמְנֶהוּ "כְּתָרוֹ אֶת בְּנֵימִן" (שׁוֹפְטִים כ') (פסוק מג), בְּנֵי שֵׁט עַד בָּאן, וְלֹא מִסְיִמִּי הִי יְהוָה חֶסֶר וְהִי יְהוָה מֵלֶא, וְאוֹלַם בְּסִפְרִים מוֹנִים הָיוּ דְשׁוֹפְטִים חֶסֶר וְדֹאִיּוֹב מֵלֶא, וְהָכִי נִמְסַר בְּהָךְ בְּמִסְרָא דְרִפּוּסָא הֶכָּא וְהָתָם: **לֹא עָדָה.** בְּדִפְטִיסִי וְשׁוֹנִים כְּתוּב "וְלֹא עָדָה" בְּנִיין, אֲבָל בְּסִפְרִים מְדוּנִיקִים כְּתוּבִי יָד בְּלֹא נִיין, וְכֵן ה' בְּשָׂרָשִׁים שָׂרֵשׁ עָדָה, וּבְפִירוּשֵׁי הַמִּפְרָשִׁים:

